

Eenderde van het Nederlandse promotieonderzoek wordt gefinancierd vanuit NWO. Het rendement hiervan is tot nu echter niet bekend. Rens van de Schoot, Hans Sonneveld en Ditte Lockhorst onderzochten de afloop van promotieprojecten bij de gedrags- en maatschappijwetenschappen. De subsidies blijken tot goede eindresultaten te hebben geleid. Zij vonden interessante verschillen tussen typen promotieprojecten en de onderdelen van de maatschappij- en gedragswetenschappen. Ook bekeken zij wat er schuil gaat achter de mislukte en vertraagde trajecten.

RENDEMENT VAN MAGW/NWO-SUBSIDIES

HET LOT VAN PROMOTIE- PROJECTEN

In het juli/augustusnummer van *De Psycholoog* vraagt Bert Klandermans (2010) zich af of het wel de beste onderzoekers zijn die de schaarse subsidies binnenhalen. Klandermans operationaliseert vervolgens het begrip 'goede onderzoekers'. Hoe herkennen we die?

Indicatoren zijn: hoeveel euro's zijn binnengehaald, hoeveel publicaties de onderzoeker heeft geschreven en hoe belangrijk die voor de collega's zijn geweest (aantallen citaties). In het artikel van Klandermans missen wij een vierde indicatie voor kwaliteit: hoe is de onderzoeker omgesprongen met het eerder door een subsidiegever (bijvoorbeeld nwo) in hem of haar gestelde vertrouwen? In andere woorden: is de ontvanger van een nwo-subsidie voor bijvoorbeeld promotieonderzoek er met zijn of haar promovendus in geslaagd het promotietraject tot een goed einde te brengen? De Nederlandse burgers die het nwo mogelijk maken om subsidies te verstrekken voor wetenschappelijk onderzoek willen natuurlijk weten of de met de subsidies beoogde resultaten worden behaald.

Merkwaardig genoeg is het rendement van door nwo toegekende promotiesubsidies in Nederland tot nu toe niet onderzocht. Over dit type onderzoek naar de opbrengst van tweedegeldstroomsubsidies werd wel in het buitenland ge-

publiceerd (zie bijvoorbeeld Bowen & Rudenstine, 1992). Het is daarom prijzenswaardig dat de directie van nwo/magw (Maatschappij- en Gedragwetenschappen) de opdracht heeft gegeven om onderzoek te doen naar het rendement van toegekende subsidies voor promotieonderzoek. De resultaten van deze studie zijn verschenen in een rapport dat binnenkort beschikbaar komt (Sonneveld, Lockhorst & Van de Schoot, 2011). Dit rapport maakt het mogelijk de door nwo/magw behaalde rendementen te vergelijken met die van de Nederlandse graduate schools en onderzoeksscholen.

In het onderhavige onderzoek gaat het om het al dan niet succesvolle verloop van de promotietrajecten waarvoor in de jaren 1999 tot en met 2001 bij magw een subsidieaanvraag werd ingediend en die werd gehonoreerd. Succesvol staat hier voor: de besteding van de subsidie werd bekroond met de verdediging van het proefschrift (anno september 2010). De cijfers van een eerder verschenen rapport hebben wij aangevuld met nieuwe data anno september 2010. Daarnaast hebben wij de dossiers geanalyseerd van de promotietrajecten die vroegtijdig zijn beëindigd en van de promotietrajecten die (in juni 2009) nog liepen. We presenteren u niet alleen de harde feiten, maar we hebben ook in kaart gebracht wat er schuilt achter de mislukte en nog lopende trajecten.

METHODE EN PROCEDURE Uit de databestanden van nwo is een lijst samengesteld van alle promotieprojecten waarvoor in de jaren 1999 tot en met 2001 bij magw een subsidieaanvraag werd ingediend en waaraan ook daadwerkelijk een subsidie werd toegekend. Om te kunnen werken met een up-to-date stand van zaken van alle promotiesubsidies, is de nwo-database aangevuld met gegevens uit universitaire bestanden. Alle subsidieontvangers over wier promotieproject geen actuele informatie beschikbaar was, zijn verzocht hierover informatie aan te leveren. Deze gegevens zullen we hier presenteren (laatste update: september 2010).

Om vervolgens een diepgaander inzicht te verkrijgen in het hoe en waarom van de mislukte promotietrajecten, is kwalitatief onderzoek gedaan in de dossiers van een aantal subsidieontvangers, waaronder oud-uitvoerders (promovendi die met het project startten maar voortijdig stopten), promovendi die naar de taxatie in juni 2009 van de subsidieontvangers zeker niet zouden gaan promoveren, en promovendi van wie het in juni 2009 onzeker was of hun promotietraject tot een dissertatie zou leiden.

COHORTENDEMENT EN SUBSIDIERENDEMENT

Eerder onderzoek (Oost & Sonneveld, 2005) leert dat het eindrendement van een cohort gestarte promovendi zich acht jaar na de start van het project vrij definitief laat

vaststellen. Dit is de reden geweest om in dit onderzoek de subsidietoekenningen uit de indieningsjaren 1999, 2000 en 2001 tot object van studie te maken. De veronderstelling was dat in het geval van deze toekenningen het mogelijk zou zijn in 2009 een vrijwel definitief eindrendement vast te stellen.

Deze veronderstelling bleek echter onjuist: een aantal projecten liep in 2009 nog. Hiervoor zijn twee redenen aan te voeren. In een aantal gevallen zijn de uitvoerders van de in de periode 1999-2001 gehonoreerde projecten om administratieve redenen (aanzienlijk) later met het promotieonderzoek gestart. In de tweede plaats konden we constateren dat in sommige gevallen de eerste uitvoerder het project had verlaten en een tweede (en soms daarna zelfs derde) uitvoerder dit project had overgenomen – veel later dan 2001.

Voordat we hier de rendementsresultaten tonen, moeten we kort ingaan op het verschil tussen het promotierendement van promovendi en het rendement van promotiesubsidies. Graduate schools en onderzoeksscholen worden afgerekend op het percentage promovendi van een bepaalde jaargang dat erin slaagt het promotietraject met een dissertatie af te ronden (het zogenoemde cohortrendement). Bij een analyse van het magw-rendement van voor promotieonderzoek toegekende subsidies zijn echter twee benaderingen mogelijk.

In de eerste plaats zijn wij erin geïnteresseerd of een toegekende subsidie tot een dissertatie heeft geleid (het subsidierendement). Vanuit het nwo-perspectief gezien maakt het niet uit of dat met één promovendus is gelukt, of dat men daar misschien wel twee of drie promovendi voor nodig heeft gehad. Als een promotie maar met het oorspronkelijke subsidiebedrag werd gerealiseerd. Willen we de magw-rendementen vergelijken met die van de graduate schools en onderzoeksscholen, dan zijn we daarentegen wel geïnteresseerd in het totale percentage promovendi dat met nwo-geld startte met een promotieonderzoek en dit afrondde met een proefschrift.

In het onderstaande richten we ons op de beantwoording van zowel de vraag naar het rendement van de toegekende promotiesubsidies (het subsidierendement), als op de vraag hoeveel promovendi met een magw-promotiesubsidie zijn gestart en hoeveel daarvan succesvol zijn geweest (het cohortrendement).

SUBSIDIERENDEMENT EN COHORTRENDEMENTEN: DE HARDE FEITEN We beginnen hier in de linkerhelft van Tabel 1 met een overzicht van het rendement van alle promovendi die op basis van een nwo-subsidie met

Krijgt een aio een nieuwe baan vóórdat de dissertatie af is, dan moet de alarmbel gaan rinkelen

Een aantal projecten bleek na acht jaar nog steeds niet afgerond

een promotietraject zijn gestart. In september 2010 bedraagt dit cohortrendement 74,7%. Vervolgens kijken we naar projectsubsidies in verschillende subsidiestromen; zie de rechterhelft van Tabel 1. We kunnen concluderen dat nwo-magw erin slaagt om een gemiddeld subsidierendement van 83,6% te behalen.

TABEL 1. RENDEMENT VAN NWO-SUBSIDIES (STAND 12/10/2010), COHORTRENDEMENT EN PROJECTSUBSIDIERENDEMENT								
	COHORTRENDEMENT				PROJECTSUBSIDIERENDEMENT			
	n	gepromoveerd	niet gepromoveerd	rendement (%)	n	gepromoveerd	niet gepromoveerd	rendement (%)
MaGW OC ESR	48	39	9	81,2	44	39	5	88,6
MaGW OC Gedrag	62	50	12	80,6	55	50	5	90,9
MaGW OC REOB	39	26	13	66,7	37	26	11	70,3
MaGW Pionier	6	4	2	66,7	6	4	2	66,7
Magw Energie	10	8	2	80	8	8	0	100
MaGW M&E	3	2	1	66,7	3	2	1	66,7
MaGW MES	4	2	2	50	3	2	1	66,7
MaGW Profetas	3	2	1	66,7	3	2	1	66,7
MaGW V&V	21	15	6	71,4	18	15	3	83,3
MaGW PROO	44	31	13	70,5	38	31	7	81,6
MaGW PBB	3	2	1	66,7	2	2	0	100
MaGW ESF	2	2	0	100	2	2	0	100
Totaal	245	183	62	74,7	219	183	36	83,6

LEGENDA

- MaGW OC ESR Open Competitie cluster* Economische, Sociale en Ruimtelijke Wetenschappen
 MaGW OC Gedrag Open Competitie cluster* Gedrags- en Onderwijswetenschappen
 MaGW OC REOB Open Competitie cluster* Recht en Openbaar Bestuur
 MaGW Pionier Persoonsgebonden subsidie, voorloper Vernieuwingsimpuls
 MaGW Energie Stimuleringsprogramma Energie-onderzoek
 MaGW M&E Stimuleringsprogramma Milieu & Economie
 MaGW MES Stimuleringsprogramma Maatschappelijke Gevolgen van de Elektronische Snelweg
 MaGW Profetas Stimuleringsprogramma Protein Foods, Environment, Technology And Society
 MaGW V&V Stimuleringsprogramma Verkeer en Vervoer
 MaGW PROO Programmaraad voor het Onderwijsonderzoek
 MaGW PBB Deelprogramma Maatschappelijke Participatie, Binding en Betrokkenheid (onderdeel van stimuleringsprogramma Sociale Cohesie)
 MaGW ESF Internationaal programma European Science Foundation

*De clusters zijn opgegeven in 2001

Twee punten springen in dit onderzoek het meest in het oog. De Gedragwetenschappen (Gedrag) en de Sociaal-Culturele en Ruimtelijke Wetenschappen (ESR) laten zien dat het rendement van de totale groep promovendi op 80% kan uitkomen. Het rendement van de subsidies (los gezien van de vraag hoeveel promovendi men daarvoor nodig had) bedraagt 90%. We kunnen echter constateren dat de gebieden binnen magw zich onderscheiden in de rendementen die zij halen met de ter beschikking gestelde subsidies. Sommige gebieden doen het minder goed qua rendement als we kijken naar alle promovendi die op basis van de subsidies aangesteld zijn geweest (het cohortrendement), maar vertonen een duidelijk beter beeld als we kijken naar het rendement dat zij behaalden met de subsidies, los van de vraag of zij daar een of meerdere promovendi voor nodig hadden. Eén groot gebied (Recht & Openbaar Bestuur, ROOB) scoort zwak binnen beide typen rendementsberekeningen.

Oost en Sonneveld (2005) concluderen dat in de gamma-wetenschappen het rendement van de cohorten aangekomen promovendi na acht tot negen jaar 72% bedraagt en na negen tot tien jaar zelfs is opgelopen tot 79%. Het rendement na acht tot negen jaar vertoont een opvallende overeenkomst met de vsnu-gegevens die Berger en De Jonge vermelden in hun *Rendement verkend* (2005). Voor alle wetenschapsgebieden komen zij voor de cohorten die minimaal acht jaar geleden met de promotie begonnen, op een rendement van 72%.

Deze promotierendementen voor de maatschappij- en gedragwetenschappen zijn wat betreft het cohortrendement van magw vergelijkbaar met onze gegevens in dit onderzoek. Men kan dus zeggen dat binnen de maatschappijwetenschappen een cohortrendement verwacht mag worden van

rond de 75%. De resultaten van dit onderzoek laten echter een nieuwe 'benchmark' zien, namelijk voor het subsidierendement. Dat ligt met 80 tot 85% beduidend hoger. Daarmee kan men instellingen, gebieden, onderzoeksscholen en graduate schools de maat nemen.

RENDEMENT VAN VERSCHILLENDE TYPEN PROMOTIEPROJECTEN

Hieronder presenteren we de rendementen onderverdeeld naar type promotieproject (Tabel 2 en Tabel 3). Het onderscheid dat we in beide tabellen maken, is dat tussen de projecten waarin de promovendi in een kleiner programmatisch verband werken (met collega's al dan niet op dezelfde werkplek) en individuele projecten. We onderscheiden in de eerste plaats projecten die deel uitmaken van een programmatisch verband. Het gaat om de projecten waarvoor een afzonderlijk subsidie-instrument bestaat, de zogeheten 'aandachtsgebieden'. Daarin werken circa drie tot vier aio's en een postdoc onder leiding van een programmeerder aan programmatisch samenhangende projecten. Ten tweede zijn er de projecten die men als 'stand alone' zou kunnen beschouwen (de zogenoemde individuele projecten). We tekenen hierbij aan dat ook in het kader van onderzoeksscholen of graduate schools 'stand alone' promotietrajecten plaatsvinden binnen een stramen van allerlei de-individualiserende omgevingskenmerken zoals promotiecurricula, promotieclubs rond promotoren, 'summerschools', et cetera.

Zie Tabel 2 voor een uitsplitsing naar type projecten voor cohortrendementen en zie Tabel 3 voor eenzelfde uitsplitsing voor subsidierendementen. Uit Tabel 3 valt op te maken dat het cohortrendement van de individuele projecten (rendement 82,2%) aanzienlijk hoger ligt dan dat van de promovendi die in een programmatisch verband zijn opgenomen

TABEL 2. COHORTRENDEMENT (OUD-UITVOERDERS INBEGREPEN), UITGESPLITST NAAR 'INDIVIDUEEL PROJECT'/'PROJECT DEEL UITMAKEND VAN PROGRAMMA' (STAND 12/10/2010)

	n	gepromoveerd	niet-gepromoveerd	rendement (%)
Totaal programmaprojecten	128	87	41	68
Individueel project	117	96	21	82,1

TABEL 3. SUBSIDIERENDEMENT (VERVANGEN OUD-UITVOERDERS NIET INBEGREPEN, UITGESPLITST NAAR 'INDIVIDUEEL PROJECT'/'PROJECT DEEL UITMAKEND VAN PROGRAMMA' (STAND 12/10/2010)

	n	gepromoveerd	niet-gepromoveerd	rendement (%)
Totaal programmaprojecten	112	87	25	77,7
Individueel project	107	96	11	89,7

Het rendement van individuele projecten is behoorlijk hoger dan dat van projecten in programmatisch verband

(rendement 68%). Hetzelfde verschil wordt teruggevonden bij de subsidierendementen in Tabel 3: 89,7 % versus 77,7%.

PROBLEMEN BIJ NIET SUCCESVOLLE OF MOEIZAME PROMOTIETRAJECTEN Zoals gezegd zijn wij na de analyse van de databestanden overgegaan tot de bestudering van een steekproef van dossiers van projecten die uiteindelijk mislukten of uiterst moeizaam verliepen (anno juni 2009). Wat leerde deze dossierstudie ons over de biografie van deze projecten?

A. PROJECTEN MET EEN NOG ONDUIDELIJKE AFLOOP (PEILDATUM JUNI 2009)

Van dertig promovendi die aan hun dissertatie werkten op basis van een subsidie die werd toegekend in de NWO-subsidieronden 1999 tot en met 2001, was in juni 2009 nog onduidelijk of zij het promotietraject met de dissertatie zouden afronden.

- In slechts drie gevallen worden er door de aanvragers expliciet mogelijke verklaringen gegeven voor de onzekere afloop.
- Als we de dossiers mogen geloven, lijkt een gebrek aan kwaliteit aan de kant van de promovendus amper een rol te spelen bij het onzeker worden van de goede afloop.

- Overigens blijken er van deze dertig projecten waarvan in 2009 de afloop onzeker was, er november 2010 alsnog zes met een proefschrift te zijn voltooid.

B. PROJECTEN DIE DEFINITIEF MISLUKT WAREN (PEILDATUM JUNI 2009)

Daarnaast bestudeerden wij in 2009 de tien dossiers van toen zeker mislukte projecten.

- Bij vier van de tien in 2009 zeker mislukte projecten rapporteerden de aanvragers inhoudelijke complicaties in het onderzoeksproject. Voorbeelden hiervan zijn: vertraging bij 'case study' en finale survey; onderzoek en analyse kostten meer tijd dan verwacht; aanpassing van onderzoeksmethode was nodig; problemen bij uitvoering van experiment.
- In zeven van de tien gevallen was er sprake van ontwikkelingen of complicaties in de persoonlijke sfeer. Genoemd werden: ziekte (3); grote complicaties bij zwangerschap/ouderschap/zorgtaken (4); baan naast afronden van proefschrift (na afloop van aio-aanstelling) (4).¹

We vatten onze bevindingen bij deze twee typen projecten puntsgewijs samen.

- Het mislukken van promotietrajecten of de onzekerheid over een voorspoedige afloop ziet men zelden aangekondigd in de jaarlijkse voortgangsrapportages die NWO ontvangt. Als we op de dossiers afgaan, lijken de promotoren pas laat door te geven dat de promovendus niet zal promoveren. Soms gebeurt dit zelfs pas bij de eindrapportage of – in het kader van dit onderzoek – na aanschrijven door NWO. De vraag die wij ons zijn gaan stellen is: zien promotoren het zelf ook niet eerder aankomen of zijn zij bang om NWO hierover te informeren?
- Het zijn vaak de promovendi zelf die het initiatief nemen tot het beëindigen van een project zonder dissertatie. Er lijkt eerder sprake te zijn van een proces van zelfselectie door de promovendi dan dat de begeleiders aangeven de regie in handen te nemen en de promovendus duidelijk te maken dat een dissertatie er niet in zit.
- Persoonlijke omstandigheden (zoals ziekte, ernstige complicaties bij het krijgen van kinderen) van promovendi spelen een substantiële rol.
- Onderzoekskwaliteiten van kandidaten worden bij hoge uitzondering gemeld als reden voor mislukken.
- Begeleiders van promovendi melden zelden waaraan mislukking of zware vertraging hebben gelegen. Evenmin melden zij welke pogingen zij hebben ondernomen om een mislukking af te wenden (vooral in de gevallen dat een

proefschrift binnen handbereik was – gezien de output tot dan toe en taxaties van de begeleiders zelf).

- In de dossiers zagen we dat serieuze vertragingen vrijwel altijd worden opgevangen door de promovendus een verlenging van de aanstelling te geven van de kant van de universiteit.
- Vertraging treedt ook op als een uitvoerder moet worden vervangen. In alle projecten zijn uitvoerders die er tussentijds mee stopten, altijd vervangen. Omdat nwo geen gelden ter beschikking stelt ter compensatie van de verloren tijd, moeten faculteiten in zo'n geval altijd eigen middelen aanwenden om de vervanger in staat te stellen het project in vier jaar alsnog tot een goed einde te brengen. De kosten van de facultaire bijdragen kunnen zeer aanzienlijk zijn. In het algemeen kunnen wij zeggen dat er sprake is van grote, financiële schade als een promovendus na het eerste jaar van de aanstelling moet worden vervangen.

Onze voornaamste conclusie is dat een gebrek aan kwaliteit aan de kant van de promovendus amper een rol speelt bij het mislukken van een traject – als we de dossiers mogen geloven. Anders ligt dit voor de persoonlijke omstandigheden. Die kunnen van zodanige aard zijn dat het voor de promovendus onmogelijk wordt om het project te voltooien. In sommige gevallen moet het afhaken van een promovendus voor de begeleiders als een donderslag bij heldere hemel zijn gekomen. Het is ook voor ons een raadsel gebleven waarom sommige promovendi op het allerlaatste moment, terwijl het proefschrift binnen handbereik leek, besloten om niet te promoveren.

Dit is niet alleen een buitengewoon spijtige zaak voor de begeleider, de promovendus en nwo, maar leidt voor de betrokken faculteit ook tot directe economische schade omdat de promotiepremie van € 90.000 wordt misgelopen.

DE FINANCIËN Een belangrijk aspect van promotierendementen zijn de financiën. Volgens de opgave van nwo bedragen in de periode 1999-2001 de gemiddelde kosten per promotiesubsidie € 142.000,-. Anno 2009 waren de gemiddelde kosten per promotiesubsidie inmiddels opgelopen tot € 200.000 per project.

Dit betekent dat met de tien zeker mislukte, vierjarige promotietrajecten in juni 2009 voor nwo in termen van niet-gerealiseerde dissertaties een verlies geboekt kan worden van € 1.420.000 (4,6% van het totale budget). Daarbij moeten wij optellen de kosten die gemoeid waren met de 415 maanden waarin de oud-uitvoerders (later dus vervangen) werden

Problemen in de persoonlijke sfeer lijken de grootste boosdoeners bij mislukkingen

betaald. Daar was nog eens een extra bedrag van € 1.132.000 mee gemoeid.

Voor de betrokken faculteiten kan hier een verlies van tien gederfde promotiepremies naast worden gezet. Dat wil zeggen het bedrag van € 90.000 dat de universiteit ontvangt bij een succesvolle afronding van een promotietraject.² Met zeker tien gederfde promotiepremies is een bedrag van rond de € 900.000 gemoeid. In totaal gaat het dus om een bedrag van € 3.452.000.

We tekenen hierbij aan dat dit bedrag zeker nog zal oplopen omdat van de 24 projecten waarvan november 2010 de afloop nog niet bekend is (de dertig onzekere projecten van 2009 minus de zes alsnog gepromoveerden) zeker een flink aantal definitief zal mislukken.

Deze bedragen geven aan welke grote financiële belangen er zijn gemoeid met het verder terugdringen van rendementsverlies. We kunnen dan ook concluderen dat nwo/magw en universiteiten een aanzienlijke financiële winst kunnen boeken als zoveel mogelijk promovendi de eindstreep halen. Dit kan door professionalisering van de selectieprocedures en het niet laten doormodderen van promovendi die het uiteindelijk toch niet halen. Tevens kan flinke winst worden gehaald uit goede begeleiding van de promovendus om deze tot het laatste moment te motiveren en te ondersteunen.

INDICATOREN VOOR SERIEUZE PROBLEMEN

Problemen rond een promotieproject worden door de subsidieontvangers in de communicatie met nwo vaak laat als zodanig benoemd. Dat wil niet zeggen dat er geen aanwijzingen zijn te destilleren uit de objectieve feiten die over een project bekend worden, ook al is de begeleider nog

zo summier in zijn of haar rapportage. Op grond van de dossieranalyse wijzen we op de volgende indicatoren:

- Een eerste promovendus vertrok. De eerste promovendus die voor het project werd aangetrokken, vertrekt na kortere of langere tijd en moet worden vervangen door een tweede. Bij vervanging is altijd waakzaamheid geboden.
- Zware vertraging. Het project en de promovendus krijgen te kampen met aanzienlijke vertraging.
- Nieuwe baan. De aanstelling van de promovendus loopt af, de dissertatie is nog niet binnen handbereik en de promovendus aanvaardt snel een nieuwe baan.
- Zwijgen van subsidieontvanger. Communicatie vanuit de subsidieontvanger stopt.
- Identieke voortgangsrapportages. Het in meerdere rapportages achter elkaar opvoeren van eenzelfde output door de subsidieontvanger.
- Complicaties in onderzoek. In de bestudeerde problematische dossiers is geregeld melding gemaakt van vertraging in de uitvoer van het onderzoek.

Bij serieuze vertraging dient men altijd bedacht te zijn op een negatieve afloop, ook al is men nog zo coulant richting promovendus door een verlenging van de aanstelling. Met alleen een compenseren van verloren tijd, hoeft men er niet altijd te zijn. Vertraging is niet alleen gevolg van problemen maar kan op zich een extra bedreiging vormen. Extra zorg is vereist als een promovendus na het aioschap een baan aanvaardt en de dissertatie nog niet binnen handbereik is.

CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN In dit artikel hebben we gekeken naar het rendement voor de discipline-groepen binnen de Maatschappij- en Gedragswetenschappen (NWO/MAGW). Ter indicatie van kwaliteit hebben we in aanvulling op Klandermans (2010) gekeken of de subsidieontvanger in staat is gebleken het promotietraject tot een goed einde te brengen. Als men kijkt naar het rendement van de projectsubsidies, dan kunnen we in Nederland van een gezonde situatie spreken binnen de discipline-groepen van MAGW. Dat wil niet zeggen dat er geen specifieke subsidie-instrumenten of disciplines of programma's zijn die minder presteren.

We zijn een bijzonder verschil op het spoor gekomen tussen individuele projecten en projecten in een kleiner programmatisch verband. Er zijn relatief veel promovendi nodig om de in programmatisch verband gestarte projecten tot een goed einde te brengen. Het zou kunnen zijn dat bij de selectie van promovendi bij programmatische subsidies

meer water bij de wijn moet worden gedaan, bijvoorbeeld omdat een project nu eenmaal moet beginnen, meerdere promovendi moeten worden aangetrokken en naast die ene ideale kandidaat andere goede promovendi ontbreken. Dit in tegenstelling tot de situatie bij de individuele projecten waar die ene geselecteerde promovendus misschien meer gedreven wordt door een eigen intrinsieke interesse in de inhoud van het project en bij de formulering daarvan misschien al werd betrokken. Promovendi in programmatische verbanden hebben daarnaast misschien minder ruimte bij het vormgeven van het eigen onderzoek, mogelijk leidend tot motivatieverlies. Deze verklaringen zouden in vervolgonderzoek verder moeten worden uitgewerkt.

Het onderhavige onderzoek heeft laten zien dat een gebrek aan kwaliteit van de promovendus volgens de subsidieontvanger geen reden is voor vertraging of vroegtijdige beëindiging (of in ieder geval niet als zodanig formeel wordt gerapporteerd). Wel worden problemen in de uitvoering en complicaties in de persoonlijke sfeer genoemd. Het is zinvol na te gaan op welke manier tijdig kan worden ingesprongen, zodat vertraging, zowel in het belang van de subsidiegever als de subsidieontvanger zo klein mogelijk kan worden gehouden. De resultaten van dit en eerder onderzoek nodigen ertoe uit de communicatie te verbeteren tussen degenen die op afstand controle uitoefenen op het verloop van promotieprojecten en de directe begeleiders van de daarbij betrokken promovendi. Het is van wezenlijk belang dat er support wordt geboden vanuit onderzoeksscholen en graduate schools om tijdens het traject vroegtijdig problemen en dreigende voortijdige beëindiging te signaleren.

Eén van de moeilijkste punten bij de begeleiding van promovendi is het moment vast te stellen dat een proefschrift er 'niet meer in zit'. Begeleiders zijn geneigd om dit moment uit te stellen, ter voorkoming van de kans op een verkeerde beslissing. In hun rapportages zijn begeleiders van promovendi in de richting van de financiers terughoudend in het melden van hun zorgen. Mislukking of twijfels over een voorspoedige afloop ziet men zelden aangekondigd in de jaarlijkse voortgangsrapportages die wij hebben bestudeerd.

Het analyseren van mislukte promotietrajecten is in Nederland geen vaste praktijk. Exit-interviews met vertrekkende promovendi zijn uitzonderlijk. Subsidieverstrekken en graduate schools of onderzoeksscholen beschikken daarom over zeer weinig 'evidence based' kennis van de redenen voor slagen en falen en mogelijkheden om het eigen aandeel daarin in kaart te brengen.

Gezien de ontbrekende kennis, de individuele misère en

de grote financiële schade, is het urgent om nader onderzoek te doen naar enerzijds de oorzaken van de verschillen tussen rendementen (per gebied, van verschillende typen subsidies) en anderzijds de projectbiografieën van promovendi en hun begeleiders die er niet in slaagden het promotieonderzoek tot een goed einde te brengen. De volgende vragen kunnen daarbij leidend zijn. Zijn er tekortkomingen in de selectie van promovendi? Onderscheiden de disciplines zich naar de mate waarin zij hun studenten voorbereiden op het doen van promotieonderzoek? Komen promovendi in sommige disciplines daarom minder goed toegerust aan bij de start van het promotieonderzoek? Kan het zijn dat de aanvragers van programmasubsidies moeite hebben om genoeg goede of echt geïnteresseerde promovendi te vinden als zij tegelijkertijd meerdere promovendi moeten aantrekken en zich gedwongen voelen om het bij enkelen 'toch maar te proberen'? Tot slot moeten we ons ook de vraag stellen hoe het gesteld was met de kwaliteit van de begeleiding. Hebben de begeleiders op tijd gereageerd op waarschuwingssignalen, hebben zij de vorderingen van de promovendi goed gecontroleerd, hebben zij niet verzuimd om op tijd een project te staken bij onvoldoende voortgang en zijn zij voldoende in staat geweest de promovendus gedurende het traject te ondersteunen en motiveren?

De contra-expertise bestaat uit de vragen naar het omgekeerde. Waarom ging het goed bij de succesvolle projecten? Werden die promovendi anders geselecteerd of begeleid? Reageerden die promovendi en begeleiders beter op 'natuurlijke tegenslag'? We zijn dus ook op zoek naar 'good practices' in het reageren van promovendi en begeleiders op tegenslag. Dit kan ons leren of ook in geslaagde projecten meldingen zijn gemaakt van vertragingen en op welke wijze daarmee, kennelijk succesvol, is omgegaan. Inzicht daarin kan voor de hele gemeenschap van toekomstige ontvangers van magw-subsidies belangrijk zijn.

Dr. R. van de Schoot is als universitair docent verbonden aan departement Methode en Technieken, faculteit Sociale wetenschappen, Universiteit Utrecht, Martinus Langeveldgebouw, Heidelberglaan 1, 3584CS Utrecht. E-mail: a.g.j.vandeschoot@uu.nl.

Dr. H. Sonneveld is onderzoeker/adviseur bij IVLOS (Universiteit Utrecht) & Nederlands Centrum voor de Promotieopleiding, Heidelberglaan 8, 3584 CS Utrecht. E-mail: j.f.m.sonneveld@uu.nl.

Mw dr. D. Lockhorst is als onderzoeker verbonden aan Oberon, onderzoeks- en adviesbureau voor de onderwijs- en welzijnssector, Slachtstraat 12, 3512 B Utrecht. E-mail: dlockhorst@oberon.eu.

Noten

1. Met deze bevindingen lijken we een conclusie uit de wetenschappelijke literatuur te kunnen bevestigen (Phillips & Pugh, 2007): een promovendus komt met zijn of haar dissertatie serieus in de gevaarzone als de dissertatie nog niet binnen handbereik is als men na de aio-aanstelling een andere baan aanvaardt.
2. We geven hier alleen een beeld van de financiële gevolgen van het volledig mislukken van promotietrajecten en de kosten die met de betaling van uiteindelijk vervangen promovendi waren gemoeid. Bij gebrek aan gegevens laten we hier de kosten buiten beschouwing die gemoeid zijn met de bijdragen die universiteiten zijn gaan leveren om projecten waar een vervanger aan de slag is gegaan (en dus een deel van de oorspronkelijke subsidie al was opgesoupeerd), voor de opvolgende aio toch weer tot een doelnijk traject van vier jaar te maken door aanvullende financiering uit facultaire middelen.

Summary

The returns of doctoral research' grants for the social sciences
R. van de Schoot, H. Sonneveld, D. Lockhorst

In this article we present the results of a research on the returns of the subsidies by nwo (the Netherlands Organization for Scientific Research) for doctoral research in the Netherlands. Remarkably enough, empirical studies on this issue haven't been conducted until now, even though there can be important financial consequences in case of failures. In this study the returns of doctoral research' grants for the social sciences are presented. The subsidy return is on average 83%. The qualitative analyses of the files shows differences between types of programmes and between the disciplines. Moreover, personal files of the recipients of the subsidy whose Ph D trajectories were delayed or aborted were analyzed. We report on completion rates and causes for delay or abortion of Ph D projects.

Literatuur

- Berger, J. & Jonge, J. de (2005). *Rendement verkend*. Beleidsgerichte studies Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek, nr. 116. Den Haag: SDU.
- Bowen, W.G. & Rudenstine, N.L. (1992). *In pursuit of the Ph.D.* Princeton: Princeton University Press.
- Klandermans, B. (2010). Gedrags- en maatschappijwetenschappen ondergewaardeerd. *De Psycholoog*, 45 (7/8), 45-56.
- Oost, H. & Sonneveld, H. (2005). *Rendement en duur van promoties in de Nederlandse onderzoekscholen*. Beleidsgerichte studies Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Phillips, E. & Pugh, D.S. (2007). *How to get a PhD? A handbook for students and their supervisors*. (3rd ed.) Buckingham, PH: Open University Press.
- Sonneveld, H., Lockhorst, D. & Schoot, R. van de (2011). *Het rendement van magw/nwo promotieprojecten*. Den Haag: nwo. (finale versie in voorbereiding).